

Doc. dr Tamara GAJINOV*

Osiguranje kućnih ljubimaca

<https://doi.org/10.46793/ERPO2201.13G>

Primljen: 7. 3. 2023.

Prihvaćen: 13. 3. 2023.

Pregledni naučni rad

Apstrakt

U skladu sa postepenom promenom pravne pozicije životinja, jačanjem veza između čoveka i kućnih ljubimaca i porastu njihovog broja, većim ulaganjima u kvalitet života i zdravlja, posebno pasa i mačaka, u svetu se poslednjih godina beleži značajnije interesovanje i za njihovo osiguranje. Zaštita dobrobiti životinja garantovana na međunarodnom nivou, ali i u sve većem broju nacionalnih pravnih sistema u potpunosti podržava ovakve procese. U radu uporednom metodom autor analizira trendove razvoja osiguranja kućnih ljubimaca u svetu o kojem se još uvek malo zna, sa ciljem da ukaže na njegov značaj, kako za dobrobit samih životinja i njihovih vlasnika, tako i za veterinarske ustanove, osiguravajuće kuće, ali i društvo kao celinu. Budući da je u Srbiji od aprila 2018. do septembra 2022. godine samo jedna kompanija¹ imala u ponudi pakete osiguranja za kućne ljubimce, data je i analiza ponuđenih uslova i sagledane perspektive za ponovno uvođenje ove vrste osiguranja, prateći porast kako broja kućnih ljubimaca, tako i intenzivan razvoj higijene i industrije hrane namenjene njima na domaćem tržištu.

Ključne reči: osiguranje, kućni ljubimci, dobrobit životinja, odgovornost za štetu od domaćih životinja

1. UVODNE NAPOMENE

Sve zastupljeniji, humaniji, biocentrični pogled na svet iz korena menja pravnu poziciju životinja, uvažavajući njihovo pravo na tretman pun poštovanja (Stoja-

* Univerzitet Union, Beograd, Fakultet za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkatić, Novi Sad, imejl: tamara.gajinov@gmail.com.

¹ Ovom prilikom se zahvaljujem gospodinu Veljku Niniću, supervizoru za profitabilnost osiguranja poljoprivrede, Direkcije za tehniku osiguranja, kompanije Generali osiguranje Srbija a.d.o. na razgovoru i pruženim korisnim informacijama, kao i poslatim uslovima osiguranja za kućne ljubimce koji su važili u periodu od aprila 2018. do septembra 2022. godina.

nović, 2017, 48). Time se postepeno odbacuje koncept po kome životinje predstavljaju žive, pokretne stvari, odnosno puki objekt prava. Autori sve češće životinje svrstavaju u krug subjekata sa specifičnim pravnim subjektivitetom. Zbog svojih kognitivnih i konativnih sposobnosti danas se one smatraju nosiocima određenih ličnih prava (Paunović, 2005, 18; Nikolić, 2020, 257). Brojna istraživanja pokazuju pozitivan uticaj pripitomljenih životinja na psihofizičko zdravlje ljudi. Povezanost vlasnika sa svojim kućnim ljubimcima – psima, mačkama, pticama i drugim životinjama danas se upoređuje sa odnosom prema najbližim članovima porodice. Savremeni način života i sve izraženija otuđenost ljudi, odsustvo bliskosti i empatije, posebno za vreme i nakon pandemije, dodatno osnažuju uspostavljene veze između čoveka i životinja, uz sve izraženiju potrebu vlasnika da ih dodatno zaštite. Prema poslednjim istraživanjima kinoloških udruženja, jedan od tri kućna ljubimca svake godine ima potrebu za određenom veterinarskom intervencijom, bilo da je razlog bolest ili nesrećni slučaj. Budući da su ovakvi troškovi često veoma visoki, uz to i retko planirani kućnim budžetom, vlasnici se sve češće opredeljuju za posebne polise osiguranja. Zbog nepredvidivih reakcija životinje često ugrožavaju integritet ljudi i imovine, te se za njihove postupke u uporednom pravu uglavnom vezuje stroži vid odgovornosti, od pretpostavljene krivice vlasnika, do objektivne odgovornosti za štetu (Mahir, 2011, 221). Zbog ovih okolnosti osiguranje kućnih ljubimaca dobija na značaju, jer može obuhvatati i naknadu štete koje je kućni ljubimac prouzročio trećem licu.

U svetu se poslednjih godina beleži značajan porast interesovanja za osiguranje pasa i mačaka. Kod nas je samo kompanija *Generali Osiguranje Srbija* u jednom kraćem periodu imala u ponudi ovakve polise. Generalno, i pored sve većih ulaganja vlasnika u kvalitet života i zdravlja kućnih ljubimaca, o ovoj vrsti osiguranja i njenim prednostima se još uvek malo zna. Prema dostupnim izvorima o osiguranju kućnih ljubimaca je do sada vrlo malo pisano. Zbog toga je cilj autora da po prvi put na našim prostorima ponudi širi naučni osvrt na ovu vrstu osiguranja, njene karakteristike i značaj,

kako za dobrobit samih životinja i njihovih vlasnika, tako i za veterinarske ustanove, osiguravajuće kuće, ali i društvo kao celinu.

2. PRAVNE OSNOVE, SVRHA I ZASTUPLJENOST OSIGURANJA KUĆNIH LJUBIMACA U SVETU

Postepenim prihvatanjem savremene, biocentrične etike otvoren je put donošenju pravnih akata koji se isključivo odnose na zaštitu prava i dobrobiti životinja (Batrićević, Stanković, 2015, 19–20). Na međunarodnom nivou ona su garantovana u dva dokumenta još uvek u formi predloga. Prvi čini *Univerzalna deklaracija o pravima životinja*² iz 1978. godine, sa izmenama i dopunama iz 1989. koja stiče sve širu podršku javnosti, međunarodnih i nacionalnih organizacija, udruženja građana i pojedinaca spremnih da primenjuju visoke standarde u ovoj oblasti. Nešto radikalnije principe sadrži nacrt *Univerzalne deklaracije o dobrobiti životinja* iz 2000, odnosno 2003. godine, sa poslednjim izmenama iz 2011. godine.³ Na osnovu pomenutih dokumenata pravi se određena distinkcija između termina „prava životinja” i „dobrobit životinja” (Batrićević, 2013, 52).⁴ Prvi se odnosi na neotuđiva „moralna” prava koja se ne smeju kršiti, zabranu bilo kakvog iskorišćavanja životinja od strane ljudi, odnosno njihovo potpuno oslobođanje (Batrićević, 2015, 128). Sa druge strane, pojam „dobrobiti životinja” podrazumeva podržavanje humanog tretmana nad ovim živim bićima, što podrazumeva zaštitu samog tela životinje, potom obezbeđenje uslova u kojima one mogu da ostvare svoje fiziološke i druge potrebe svojstvene vrsti, bez neprijatnih iskustava kao što su bol, patnja, stres, bolesti i povrede.

Zaštita i osiguranje dobrobiti životinja, i uže, kućnih ljubimaca, garantovana je *Evropskom konvencijom*

² Universal Declaration of Animal Rights usvojena je na sastanku Međunarodnog saveza za prava životinja (International League for Animal Rights – ILAR), održanom 15. oktobra 1978. godine u Parizu pod pokroviteljstvom Organizacije Ujedinjenih nacija za prosvetu, nauku i kulturu (UNESCO). Tekst Deklaracije je revidiran 1989. godine i u izmenjenoj verziji je predat Generalnom direktoru organizacije UNESCO 1990. godine, kada je zvanično i objavljen.

³ *Universal Declaration on Animal Welfare*. Ova Deklaracija usvojena je na kongresu Svetskog društva za zaštitu životinja (*World Society for the Protection of Animals – WSPA*, sada: *World Animal Protection*) 2000. godine. Zvanična verzija Nacrta formulisana je nakon Konferencije održane u Manili 2003. godine i sastanka članova međunarodnog upravnog odbora *Univerzalne deklaracije o dobrobiti životinja* održanog 2005. godine u Kostariki.

⁴ Više o ovome: Batrićević, 2015.

o zaštiti kućnih ljubimaca⁵ sa ciljem unapređenja uslova njihovog držanja, ujednačavanja stavova i znanja u ovoj oblasti, kao i dostizanja i održavanja određenih standarda u pogledu odgovornog vlasništva. Države potpisnice ove *Konvencije* usvojile su i tri rezolucije: o *hirurškim intervencijama na kućnim ljubimcima*⁶, o *odgoju kućnih ljubimaca*⁷ i o *držanju divljih životinja kao kućnih ljubimaca*.⁸

Na nivou EU donet je značajan broj pravnih akata koji se odnose na zaštitu dobrobiti životinja, dok su pojedinih direktivama, uredbama i standardima konkretnije regulisana pitanja kontrole hrane, prekograničnog kretanja kućnih ljubimaca, vršenja veterinarskih pregleda, kao i problem zaštite u trenutku usmrćivanja.

Broj država koje poseduju pravni okvir namenjen isključivo zaštiti dobrobiti životinja je u stalnom porastu (Batrićević, Stanković, 2015, 9). Među evropsko-kontinentalnim zemljama ističu se pravni sistemi Nemačke, Švajcarske, Švedske i Norveške u kojima su ovi principi podignute na ustavni nivo, stvaranjem uslova za zaštita životinja radi njih samih, pa tek onda radi dobrobiti njihovih vlasnika i društva u celini (Batrićević, Stanković, 2015, 21–22). Među zemljama sistema *common law*, SAD i Velika Britanija poseduju viševekovnu tradiciju u ovoj oblasti, iako su garancije prava životinja uglavnom u senci potrebe zaštite društvenih interesa (Batrićević, Stanković, 2015, 227). Kada je u pitanju naš region, sve države nekadašnje SFRJ usvojile su posebne zakone koji se odnose na zaštitu i dobrobit životinja, što je i naša zemlja učinila donošenjem posebnog Zakona o dobrobiti životinja 2009. godine.⁹

Univerzalni principi svih pomenutih pravnih akata podrazumevaju moralnu obavezu i dužnost čoveka da poštuje životinje i brine o njihovom životu, dobrobiti, kao i da snosi troškove njihovog zbrinjavanja. Kada su u pitanju kućni ljubimci, poželjan model odgovornog postupanja se unapređuje kroz mogućnost osiguranja radi pružanja kvalitetnije zaštite. Intenzivan razvoj veterinarske medicine omogućio je da se danas na životinja-

⁵ *European Convention for the Protection of Pet Animals* je potpisana 1987. godine, u okviru Saveta Evrope, a stupila na snagu 1992. Naša zemlja ju je ratifikovala 2010. godine (Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori, br. 1/2010).

⁶ Rezolucija o hirurškim intervencijama na kućnim ljubimcima (*Resolution on surgical operations in pet animals*) usvojena u okviru Saveta Evrope 1995. godine.

⁷ Rezolucija o odgoju kućnih ljubimaca (*Resolution on the breeding of pet animals*) usvojena u okviru Saveta Evrope, 1995. godine.

⁸ Rezolucija o držanju divljih životinja kao kućnih ljubimaca (*Resolution on the Keeping of Wild Animals as Pet Animals*) usvojena u okviru Saveta Evrope, takođe, 1995. godine.

⁹ Službeni glasnik RS, br. 41/2009.

ma izvode složeni medicinski zahvati koji za vlasnike kućnih ljubimaca često predstavljaju ogroman trošak. Do skora pojedini zahvati, operacije i pregledi bili su nezamislivi i za samog čoveka, dok se danas izvode i na kućnim ljubimcima. Primeri za to su magnetna rezonanca, terapija zračenja namenjena lečenju kancera ili pak sofisticirane ortopedske intervencije, kao ugradnja veštačkog kuka. Naravno, sa godinama starosti životinje izdaci za dijagnostiku, operativne zahvate i lečenje se značajno povećavaju, naročito u slučaju prijema u bolnicu (Berke, 2013, 20).¹⁰ Pored toga, kućni ljubimci su često žrtve saobraćajnih nezgoda i krađa, dešava se i da se izgube. Svi nastali problemi mogu lakše da se prevaziđu uz polise osiguranja, sa unapred poznatom mesečnom premijom, kojom se vlasnicima pruža visok stepen sigurnosti zbog pokrivenih troškova lečenja, ali i nabavke novog mladunca. Osiguranjem se pored otklanjanja osećaja krivice kod vlasnika da zbog finansijskih ograničenja u datom trenutku nisu pružili svom ljubimcu neophodnu zaštitu, u značajnoj meri povećava i kvalitet nege, preventivne zaštite i lečenja životinja.

Iako je mogućnost osiguranja kućnih ljubimaca uvedena početkom 20. veka, prva ovakva polisa prodana je u Americi tek 1982. godine. Pripadala je jednom od najpoznatijih pasa na svetu – čuvenom Lesiju. U toj zemlji do 1997. godine postojala je samo jedna osiguravajuća kuća koja je nudila ovakve proizvode na tržištu. Danas je mnogim kompanijama to isključiva delatnost¹¹, pa je prema podacima iz 2021. godine u ovoj zemlji udeo osiguranih pasa bio 16%, dok je deceniju pre toga, 2011. godine to bilo skromnih 5,7% (Verteramo Chiu, Li, Lhermie, Cazer, 2021, 1). Prema podacima Američke asocijacije za osiguranje kućnih ljubimaca, u proseku godišnji troškovi za osiguranje pasa iznose 584 dolara za pse, odnosno 343 za mačke (Schlichter, 2022a). Kada se uzme u obzir da oko 80% vlasnika koristi veterinarske usluge najmanje jednom u toku godine, sa izdacima od 253 dolara po psu, samo za lečenje, u šta ne ulazi još u proseku 138 dolara za preventivnu godišnju zdravstvenu zaštitu, procenat osiguranih kućnih ljubimaca u ovoj zemlji bi mogao biti mnogo veći.

Među državama u kojima osiguranje kućnih ljubimaca ima veći obuhvat i dužu tradiciju spada Velika Britanija sa preko 40% osiguranih kućnih ljubimaca. U Švedskoj taj udeo prelazi 70%, dok se i u Kini beleži

¹⁰ Prema nekim statistikama dijagnostika dijabetesa kod psa ili mačke i procedura daljeg lečenja u SAD košta ukupno oko 10.000 dolara.

¹¹ Neke od njih su: 24 PetWatch Pet insurance, AKC Pet Healthcare, ASPCA Health-Care, Embrace Pet Health Insurance, Pets Best Pet Insurance, Petplan Pet Insurance, PurinaCare Pet Health Insurance, Trupanion Pet Insurance, Veterinary Pet Insurance.

sve značajniji rast (Berke, 2013, 19). Jedno anketiranje ljubitelja životinja sprovedeno u Indoneziji pre nekoliko godina imalo je za cilj da sagleda spremnost građana da osiguraju svoje kućne ljubimce spram iznosa ponuđenih stopa premija osiguranja. Dobijeni podaci pokazuju da se visina premije na tržištu kreće u razumnim granicama i da je krajnje prihvatljiva. To predstavlja snažan potencijal za razvoj ovog tipa osiguranja u Indoneziji (Firman, Sunati, Ridwan, Riaman, Hertini, Saptura, 2023, 29). U Mađarskoj je takođe sprovedena slična studija, s tim da je pored vlasnika kućnih ljubimaca obuhvatila i veterinare. Od 343 anketirana vlasnika, svega 14% poseduje polisu osiguranja i to uglavnom za pse, najčešće u okviru paketa namenjenog osiguranju imovine, dok je 42% njih priznalo da im je akutna bolest ljubimca ili nesreća u saobraćaju nametnula velike finansijske izdatke. Ispitanici i veterinari su se složili da maksimalna cena koju su spremni da izdvoje za ovu vrstu osiguranja iznosi 32,4 evra na godišnjem nivou po kućnom ljubimcu. Upitnici su pokazali da je većina vlasnika bila obavestena o ovoj vrsti osiguranja, ali je mali procenat njih informacije o uslovima i prednostima dobio u samim veterinarskim klinikama (Révész, Ózsvári, 2022, 91).

3. TIPOVI POLISA, UOBIČAJENI USLOVI I POKRIĆE

Odabir adekvatne polise na tržištu podrazumeva upoređivanje uslova, cene, kao i obima pokrića, budući da one nisu standardizovane. Portal *NerdWallet* radi pomoći zainteresovanim vlasnicima kućnih ljubimaca objavio je listu najbolje rangiranih kompanija u prethodnom periodu u Americi u ovoj oblasti.¹² Tako se u vrhu liste kompanija sa najpovoljnijim paketima našla kompanija *Embrace* koja nudi popuste na osiguranje više od jednog ljubimca, kao i odbitke za godine u kojima vlasnik ne podnese odštetni zahtev. Uz pokriće standardnih rizika, kao što su bolesti i nesreće, uključene su i kiropraktika, akupunktura, fizikalna terapija, kao i bihevioralni tretmani, uz preporuku veterinara. Kompanija *Figo* poseduje najbolju mobilnu aplikaciju za plaćanje računa i podnošenje odštetnog zahteva, prikupljanje i čuvanje medicinske dokumentacije, kao i mogućnost direktne komunikacije sa veterinarom, upoznavanje sa drugim vlasnicima, kao i pronalaženje salona za šišanje i negu, kao i lica koja uslužno šeta kućne ljubimce. Ova kompanija nudi tri različita paketa sa maksimalnim godišnjim pokrićem od 5.000 dolara, pa

¹² Podaci o rangiranju kompanija dostupne na portalu *Nerdwallet*: <https://www.nerdwallet.com/article/insurance/best-pet-insurance-companies>, 2. 2. 2023.

sve do neograničenog iznosa. Kompanija *American Society for the Prevention of Cruelty to Animals* se izdvaja po brzini u isplate naknada, a kompanija *Nationwide* po raznolikosti životinja koje se mogu osigurati, a koje čine gotovo svi krznati, pernati ljubimci, kao i reptili. Kompanija *Spot* pokazala se kao najuspešnija u pokriću osiguranih slučajeva nastalih u inostranstvu.

Preventivni paketi zdravstvenog osiguranja obuhvataju isključivo troškove vakcinacije, sterilizacije, kao i čišćenje zuba životinja. Za razliku od njih, skuplje polise podrazumevaju kompletniju zdravstvenu zaštitu, odnosno veterinarske preglede, različita laboratorijska ispitivanja, rendgenske i ultrazvučne preglede, ambulantne intervencije, gde su uključeni troškovi kardiologa, endokrinologa, gastroenterologa, urologa, pulmologa i ortopeda. Takođe, pokriveni su i troškovi nabavke potrebnih lekova, injekcija, materijala za sanaciju rana – zavoji, gaze, flasteri, konci, gips, elastični zavoji, medicinsko-tehnička pomagala – kragne i pomoćna kolica, izdaci za hirurške intervencije, bolničko lečenje, kao i kućne posete u slučaju da je ljubimac nepokretan. Uz to naknađuju se i troškovi transporta u hitnim slučajevima, sterilizacija, odnosno kastracija, u slučaju da je ljubimac ugrožen. Uz sve pomenuto, mogu se dodatno ugovoriti i pokriće fizikalnih terapija i širok spektar alternativnih tretmana, kao što su akupunktura i kiropraktika, bihevioralna terapija, na osnovu procene veterinar, ukoliko je ljubimac sklon agresiji ili nekom drugom poremećaju ponašanja, potom troškovi lečenja naslednih oboljenja, kada se zdravstveni problemi nisu ispoljili pre zaključenja ugovora o osiguranju. Troškovi posebnog režima ishrane ili dodatka ishrani uključeni su u skuplje polise. Slična situacija je i sa troškovima eutanazije, kremacije ili sahranjivanja kućnog ljubimca. Osiguranjem najčešće nisu pokriveni troškovi koji su vezani za zdravstvene probleme prisutne u trenutku kupovine polise osiguranja ili u prvim danima osiguranja, najčešće dve nedelje. Ipak, postoje i one polise kojima su pokriveni i troškovi nastali zbog prethodnih zdravstvenih problema, ukoliko se saniraju u prvih nekoliko meseci (Schlichter, 2022b). Estetske korekcije i izborne hirurške procedure, kao što su kupiranje, oblikovanje ili skraćivanje ušiju, čupanje noktiju ili pak vađenje zuba, osiguranje pokriva, samo ako ih veterinar smatra neophodnim u datom trenutku (Schlichter, 2022b).

U sklopu zdravstvenog osiguranja ili zasebno, može se ugovoriti i pokriće troškova nastalih od nesrećnog slučaja u koje spadaju gutanje stranog tela, nadimanje, udarac automobila, trovanje, kidanje ukrštenih ligamenata, saniranje posekotina i oderotina, kao i naknadu štete koju je kućni ljubimac pričinio trećem licu. Pojedine polise pokrivaju i troškove uginuća, krađe uz prethodnu prijavu nadležnom organu, odnosno gubitka

ljubimca. Ukoliko je životinja nestala ili ukradena neke osiguravajuće kuće spremne su da snose troškove oglašavanja nestanka, lepljenja oglasa ili štampanja letaka, pa čak i nagrade za nalazače. Kompanije *ManyPets* recimo poštenom nalazaču plaća čak dvostruki iznos nabavne cene ljubimca. Kada je u pitanju nestanak ili krađa, neke osiguravajuće kuće, kao *The Insurance Emporium's Lifetime Gold*, vlasniku isplaćuju naknadu u procentu od 50% nabavne cene za mlađeg ili 25% za kastriranog starijeg ljubimca, do maksimalnog iznosa od 1.500 funti (Burrows, 2022).¹³

Prvi i osnovni uslov za zaključenje ugovora o osiguranju je da je ljubimac identifikovan, čipovan ili sa odgovarajućom tetovažom, vakcinisan, odnosno kompletno pregledan od strane veterinara (Paripović, 2011, 34). Većina osiguravajućih kompanija u svetu, za sada, osigurava samo pse i mačke, ipak postoje i one koje to čine i za druge krznate, pernate ljubimce, kao i reptile. Starosna dob životinje je uobičajeni uslov za zaključenje ugovora, mada pojedini skuplji paketi ih ne sadrže (Schlichter, 2022a). Uglavnom se mogu osigurati ljubimci stari najmanje 6, češće 8 ili 10 nedelja života. Kada je u pitanju maksimalna starost životinje, tamo gde je predviđena iznosi od 8, pa sve do 15 godina. Stariji ljubimci uglavnom se mogu osigurati samo od nesrećnog slučaja. Pojedine rase pasa i mačaka sklonije su oboljenjima od drugih što utiče i na troškove osiguranja. Polise osiguranja za mešance su povoljnije, dok i mesto stanovanja životinje može biti značajno pri utvrđivanju cene polise (Agarwal, 2022, 8).

Uobičajeno je da se kućni ljubimac dovede kod licenciranog veterinara na lečenje, da bi se računi potom predali osiguravajućem društvu radi refundacije od 50–100% u zavisnosti od polise. Ipak, neki osiguravači direktno snose troškove pruženih veterinarskih usluga. Nekada uslovi osiguranja predviđaju unapred utvrđene fiksne iznose za svaku vrstu oboljenja ponaosob.

4. ODGOVORNOST ZA ŠTETU KOJU KUĆNI LJUBIMCI PRIČINE TREĆIM LICIMA I OSIGURANJE

Kućni ljubimci svojim postupcima mogu ugroziti telesni i duševni integritet drugih ljudi i njihovu imovinu. Otuda je vrlo važno utvrditi odgovorno lice i visinu štete u kontekstu pokrića troškova iz osiguranja. U uporednom pravu postoje izvesne razlike oko osnova odgovornosti za štetu koju pričinio životinja. U francu-

¹³ Na jednom portalu se čak može naći i lista rasa pasa i mačaka koje se najčešće krađu, među kojima su između ostalog, psi rasa koker španijel i špringer španijel, džek rasel, buldog, a mačke bengalka, mein kun, ruska plava mačka, svinks.

skom pravu za ovakvu štetu odgovara njen sopstvenik (francuski Građanski zakonik, čl. 1385), odnosno lice pod čijim nadzorom se ona nalazi, bez obzira da li je u nekom trenutku zalutala ili odbegla, što znači da se prihvata princip objektivne odgovornosti za štetu¹⁴, bez obzira na krivicu (Stojanović, 2018, 323). U švajcarskom pravu držalac životinje će biti odgovoran za štetu takođe bez obzira na krivicu, osim ukoliko ne dokaže da je primenjena sva neophodna pažnja pri čuvanju i nadzoru u datim okolnostima, ili da bi šteta nastala i pri primeni takve pažnje (švajcarski Zakonik o obligacijama, čl. 56, st. 1). U nemačkom Građanskom zakoniku pravi se razlika u pogledu odgovornosti za štetu koju pričinje kućni ljubimci koji služe za zabavu i druženje sa jedne strane i domaćih životinja pomoću kojih se obavljaju određene privredne delatnosti radi izdržavanja, sa druge. Kada je u pitanju prva kategorija, bez dileme, stoji objektivna odgovornost držaoca iz razloga nepredvidivost ponašanja životinje i sklonosti ka instiktivnim reakcijama (Đurđević, 2008, 344). Odgovornost po osnovu krivice, nezavisno od namene životinje, važi za lice koje se ugovorom obaveže da će čuvati i nadzirati životinju, pa ona prouzrokuje štetu. Tako se odgovornosti može osloboditi lice koje je nadzor nad životinjom vršilo sa pažnjom dovoljnom da se šteta spreči ili bi ona nastupila i pri takvoj pažnji (nemački Građanski zakonik, čl. 834). Prema austrijskom Građanskom zakoniku (u daljem tekstu: AGZ) za štetu koju pričinje životinja odgovara onaj ko je drži, osim ukoliko ne dokaže da je uložio neophodnu brigu, pažnju i nadzor (čl. 1320). Po sredi je dakle i ovde objektivna odgovornost, iako prema zakonskoj formulaciji i mišljenju pojedinih autora, možemo govoriti o pretpostavci krivice koju držalac životinje može oboriti (Stojanović, 324, 2018; Salma, 592, 2004). Italijanskim Građanskim zakonikom, je takođe u ovom slučaju predviđena objektivna odgovornost, dok su osnovi oslobađanja viša sila, gruba krivica oštećenog ili trećeg lica (čl. 2052). U Nacrtu zajedničkog referentnog okvira evropskog privatnog prava (*Principle, Definitions and Model rules of European Private Law 2012*) za štetu koju pričinje životinja odgovara se prema principu objektivne odgovornosti, čak i kada je njen imalac napusti, sve dok ne dospe u ruke drugog imaooca. Za razliku od toga, u Načelima evropskog odštetnog prava (*Principles of European Tort Law*) odgovornost za štetu

¹⁴ Kod ovog tipa odgovornosti stvara se (ne)oboriva pretpostavka odgovornosti za štetu obavezanog lica. Samim tim, samo izuzetno postoji mogućnost da lice koga tereti takva pretpostavka može izbeći odgovornost, ako dokaže da je šteta nastala usled više sile, isključive krivice trećeg lica ili samog oštećenog. Najvažniji uslov za primenu pravila o objektivnoj odgovornosti jeste postojanje opasne stvari ili delatnosti, odnosno pogona.

koju pričinje životinje nije posebno normirana, dok se objektivna odgovornost vezuje isključivo za izuzetno opasne aktivnosti (Stojanović, 327, 2018).

U našem okruženju, Obligacijskim zakonikom Slovenije (čl. 158) regulisana je odgovornost za štetu koju pričinje životinja u okviru posebnih slučajeva odgovornosti. Na domaće životinje, pa samim tim i kućne ljubimce, primenjuju pravila o odgovornosti s obzirom na krivicu imaooca koja se pretpostavlja. Ovo lice se može osloboditi odgovornosti ukoliko dokaže je preduzeo sve potrebne mere čuvanja i nadzora nad životinjom. Našim Zakonom o obligacionim odnosima nije posebno regulisana odgovornost za štetu koju pričinje životinja. Ipak, ona se tretira kao šteta nastala od opasne stvari, odnosno delatnosti regulisana članovima 173–179 ZOO. Zbog stvorenog, održanog ili kontrolisanog rizika, postoji zakonska pretpostavka o šteti kao posledici opasne stvari, odnosno vršenja opasne delatnosti. Pod uticajem AGZ sudska praksa je u Jugoslaviji posle Drugog svetskog rata, pa sve do ranih šezdesetih godina, životinje tretirala kao obične stvari¹⁵, pa se odgovornost za štetu koje one pričinje zasnivala na krivici. Ipak, ovakvi stavovi su se postepeno menjali pa se danas sudovi gotovo jednodušno opredeljuju za objektivnu odgovornost, primenjujući pri tome pravila ZOO kojima je regulisana odgovornost za opasne stvari i delatnosti (Stanišić, 2014, 89). U Prednacrtu Građanskog zakonika (u daljem tekstu: Prednacrt) pravila o odgovornosti za štetu koju pričinje domaća životinja, nalaze se u drugoj glavi posvećenoj prouzrokovanju štete i to u četvrtom odeljku koji se odnosi na odgovornost za opasne stvari i opasne delatnosti. Pojedini autori mišljenja su da bi norme o ovom vidu odgovornosti trebao da čine zasebnu celinu, i da im je mesto među posebnim slučajevima odgovornosti za štetu (Stojanović, 341, 2018; Prednacrt Građanskog zakonika, čl. 315–319). Prema odredbama Prednacrt za štetu koju prouzrokuje životinja od-

¹⁵ Tako je Vrhovni sud NR Srbije u presudi Gž. br. 1505 od 8. jula 1956. godine izneo obrazloženje: „U ovom slučaju ne dolazi u obzir princip objektivne odgovornosti za naknadu štete jer konji tuženika po svojoj prirodi nisu takve stvari koje samim postojanjem ili upotrebom povećavaju opasnost za okolinu. Prema tome dolazi u obzir za naknadu štete samo krivica tuženika kao vlasnika poplašanih konja. U ovom slučaju nema nikakve krivice do tuženika, jer on ni jednog momenta nije napuštao konje, već je bio u njihovoj neposrednoj blizini i pod njegovim nadzorom. Nije sporna ni činjenica da su konji inače pitomi i da njima rukuju i deca. Do udesa ne bi ni došlo da avion nije nisko nadleteo grad i konje svojom bukom poplašio, što tuženik nije mogao da predvidi ili spreči. Prema tome, Vrhovni sud nalazi da je šteta nastala usled više sile. Sem toga, iz utvrđenih činjenica proizlazi da je osakaćenje tužioca prouzrokovano ne samo usled više sile već i isključivom krivicom tužioca, jer je on istrčao neobazrivo pred preplašene konje, bacio na njih svoj kaput i dodatno ih uplašio.”

govara njen sopstvenik, bilo da je životinja kod njega, bilo da je zalutala ili odbegla. Isto lice je odgovorno i za štetu koju je uznemirena životinja učinila licu koje je dragovoljno pokušalo da je uhvati ili zadrži.¹⁶ Iako je Prednacrtom ponuđeno rešenje za regulisanje ove vrste odgovornosti, pristup po kojem sve domaće životinje imaju status opasnih stvari, svakako nije u skladu sa novousvojenim propisima iz oblasti dobrobiti životinja (Stojanović, 327, 2018). Samo se na osnovu Pravilnika o načinu držanja pasa koji mogu predstavljati opasnost za okolinu¹⁷, pravi razlika između opasnih pasa i onih koji to nisu. Ovo daje povoda za tvrdnju da je opasnost od nastanka štete koju životinje prouzrokuju, izuzev opasnih pasa, u granicama društveno prihvatljivog rizika nastanka štete, jer one uz odgovarajući nadzor i držanje, ne predstavljaju izvor povećane opasnosti (Stojanović, 2018, 329).

Primena principa objektivne odgovornosti za prouzrokovanu štetu oštećenom u značajnoj meri olakšava put do njene naknade, jer se krivica obveznog lica ovde pretpostavlja. Samim tim, samo izuzetno postoji mogućnost da lice koga tereti takva pretpostavka izbegne odgovornost – u slučaju da je šteta posledica više sile, isključive krivice trećeg lica ili radnje oštećenog (Antić, 2011, 486). Sa druge strane, princip „objektivizirane“ krivice omogućava držaocu životinje da se oslobodi odgovornosti ako dokaže da je preduzeo sve mere čuvanja i nadzora domaće životinje, te da se uz svu potrebnu pažnju, nastanak štete nije mogao sprečiti. No, bez obzira na koji princip se oslonimo, pojedine polise osiguranja pružaju mogućnost i za naknadu ovakvih šteta, vodeći se instiktivnim i nepredvidivim ponašanjem životinja i rizicima po tuđa dobra. Naravno, ukoliko se prouzrokovanje štete može pripisati prethodnom ponašanju i samoj čudi kućnog ljubimca, gubi se pravo na pokriće. Inače, za pse koji spadaju u kategoriju opasnih¹⁸ važe posebne mere držanja i šetanja od strane punolitenih lica, uz brnjicu na povocu, obaveza mikročipovanja, prolazak kroz posebnu obuku zajedno sa vlasnikom uz

¹⁶ Prema verziji Prednacrt iz 2015. godine rešenje iz st. 1, tadašnjeg čl. 323 glasilo je: „Za štetu koju prouzrokuje životinja, odgovara lice koje je drži, ako ne dokaže da je životinju čuvalo i nadziralo sa svom pažnjom koju su okolnosti nalagale ili da bi šteta nastupila i pored njegove pažnje.“

¹⁷ Službeni glasnik Republike Srbije, br. 65/2010.

¹⁸ U skladu sa članom 2 ovog Pravilnika, izuzev službenog psa, pod opasnim psom se podrazumeva: pas koji je bez očiglednog povoda napao čoveka ili drugog psa i naneo mu telesne povrede ili smrt, pas uzgajan, odnosno dresiran za borbe pasa ili nađen u organizovanoj borbi sa drugim psom, pas namenjen za čuvanje imovine ili kao telesni čuvar, pas rase pit bul terijer ili mešanac te rase, koji ne potiče iz kontrolisanog uzgoja, pas rase bul terijer, staford terijer, američki staford terijer i mini bul terijer ili mešanac tih rasa.

proveru stepena socijalizacije, zabrana ustupanja na čuvanje nekom drugom licu, osim u cilju lečenja u veterinarskoj ustanovi. Uz to, prema Pravilniku o načinu držanja pasa koji mogu predstavljati opasnost za okolinu, vlasnik psa koji je više od jednog puta bez očiglednog povoda napao čoveka ili drugog psa i naneo im telesne povrede ili smrt, mora psu zbog učinjenog obezbediti kastraciju, odnosno sterilizaciju u roku od 14 dana od dana upisa podatka da je taj pas opasan u odgovarajući Registar. Organi lokalne samouprave svojim odlukama propisuju način držanja životinja na svojoj teritoriji, mesta i prostore u kojima se mogu držati kućni ljubimci, kao i mesto i način izvođenja kućnih ljubimaca.

Iz osiguranja se može naplatiti materijalna šteta nastala na dobrima oštećenog koji ne živi sa osiguranikom u istom domaćinstvu, a obuhvata oštećenja na imovini i drugim dobrima pojedinca. Pored toga, česti su i okršaji pasa, kada dolazi do povreda jedne ili više životinja, pa čak i smrti neke od njih. Uvažavajući sve specifičnosti, kućni ljubimci se i dalje ubrajaju u imovinu pravnih subjekata, te se u slučaju prouzrokovanja štete primenjuju opšta pravila o naknadi. Pravo na naknadu materijalne štete obuhvata naknadu troškova lečenja povređene životinje. Kada je u pitanju njena eventualna smrt, uzima se u obzir cena po kojoj se ona može nabaviti na tržištu, što zavisi od vrste životinje, rase, zdravstvenog stanja, starosti, određenih karakteristika, pola, dresure, dok pedigree svakako povećava vrednost (Milenković, 2015, 528). Ipak, posebna emotivna veza između vlasnika i usmrćenog kućnog ljubimca razlog su da se otvori pitanje mogućnosti naknade prema afekcionoj vrednosti koje pravo, svakako, ne sme nužno da vezuje za postojanje krivičnog dela (Zakon o obligacionim odnosima, čl. 189, st. 4), pa čak ni za kvalifikovanu krivicu u građansko-pravnom smislu (Milenković, 2015, 537). U uporednoj sudskoj praksi se ovde sreće i priznavanje troškova višestruko većih od vrednosti same životinje zbog specifičnosti čovekovog odnosa prema njima (Milenković, 2015, 529–530).

Usled napada pasa, ređe mačaka, može doći do prouzrokovanja nematerijalne štete koja obuhvata povrede ličnih (neimovinskih) dobara pojedinaca. U takvim situacijama se priznaje naknada za fizičke, duševne bolove zbog umanjenja životne aktivnosti, zbog naruženosti i za naneti strah. U slučaju telesnih povreda i oštećenja zdravlja iz, uglavnom skupljih paketa osiguranja, se mogu naplatiti troškovi lečenja, kao i svi drugi prateći troškovi, ali izgubljena zarada zbog nesposobnosti za rad. Ukoliko je napad životinje doveo do smrtnog ishoda, članovima uže porodice oštećenog po pravilu se naknađuju troškovi lečenja, sahrane, šteta zbog izgubljenog izdržavanja ili pomoći, kao i šteta zbog pretrpljenog duševnog bola.

Većina polisa kada je u pitanju pokriće štete koje kućni ljubimac pričinu trećem licu ograničene su na određene iznose. U Velikoj Britaniji se ovakvi iznosi kreću od jedne do tri miliona funti. Pa su tako oni, primera radi, u britanskoj osiguravajućoj kući *Petplan* ograničeni na iznose od 1 do 3 miliona funti, kompaniji *Go Compare* do 2,5 miliona, a *Emerlandu* do milion.

5. MOGUĆNOSTI OSIGURANJA KUĆNIH LJUBIMACA U SRBIJI

U našoj zemlji jedina osiguravajuća kuća koja je imala u ponudi paket osiguranja za kućne ljubimce je kompanija *Generali Osiguranje Srbija*. U okviru pilot projekta sa njim je izašla na tržište 2018. godine, ali je ovaj proizvod privremeno stavljen van snage tokom prošle godine, sa ciljem da se unapredi, pojednostavi njegova primena i proširi pokriće troškova. Uslovima osiguranja ove Kompanije bile su obuhvaćene pojedine rase pasa¹⁹ starosti od tri meseca do pet godina, kao i ostale rase pasa i mačke od tri meseca do navršene 8 godina zdravi, mikročipovani, redovno tretirani protiv parazita i vakcinisani protiv besnila. Postojala je mogućnost da se van starosnih granica, uz određeni kontinuitet u osiguranju, umanjeje naknade i (ili) povećanje učešća u šteti vakcinišu i ostali psi i mačke, nezavisno od rase i starosti.

Polisama u ponudi bili su obuhvaćeni rizici uginuća, troškovi eutanazije, lečenja i hirurške intervencije usled bolesti ili nesrećnog slučaja. Naknada kod osiguranog rizika uginuća ili eutanazije mogla je biti najviše do iznosa sume osiguranja utvrđene potvrdom. Kada je u pitanju pokriće troškova lečenja osiguravač plaća pružaocu veterinarskih usluga, najviše do iznosa sume osiguranja ili njenog preostalog dela, dok je osiguranik

¹⁹ U posebne rase pasa spadaju: sve rase mastifa, Estrelski planinski pas, Staroengleski ovčar (bobtejl), Atlaski pastirski pas, Akbaš, Apencelski pastirski pas, Argentinski pas, Boseron, Bernski pastirski pas, Crni ruski terijer, Pas sv. Huberta, sve rase buldoga, Majorški ovčar, Kanarski pas, Kane korso, Pas sv. Miguela, Kineski čonkinški pas, Klamber španijel, Rakunski gonič, Škotski hrt, Doberman pinč, Bordoška doga, Holandski kovrdžavi ovčar, Entlebuški pastirski pas, Brazilski pas, Nemačka doga, Pirinejski planinski pas, Veliki švajcarski planinski pas, Briselski grifon, Irski vučji hrt, Kangalski pas, Landsir, Leonberger, Maremano abručeški pastirski pas, Rumunski ovčarski pas mioritik, Njufaundlandski pas, ovčar (karpatski, srednjeazijski i južnoruski), Rotvajler, Škotski terijer, Bernardinac, Šar-pej, Lovac na jelene (američki staghound), Tibetanski kui apso, Tajlandski ridžbek, Japanski borac, Bul terijer, Stafordski terijer, Američki stafordski terijer, Minijaturni bul terijer, Pitbul terijer i mešanci ovih rasa, mogu biti predmet osiguranja samo od navršena tri meseca do navršene pet godina starosti.

snosio 20% celokupnih troškova lečenja. Prema uslovima, osiguravač je u obavezi da naknadi i materijalnu štetu nastalu zbog povreda tela ili zdravlja i oštećenja ili uništenja stvari trećih lica prouzrokovanih napadom ili ujedom psa, ukoliko je šteta nastala na teritoriji Republike Srbije. Predviđenim uslovima nije postojala mogućnost naknade nematerijalne štete za pretrpljen fizički bol, duševni bol, odnosno strah.

U periodu od nešto više od četiri godine, koliko je pomenuti proizvod bio na raspolaganju vlasnicima kućnih ljubimaca kod nas, prodato je vrlo malo polisa. To se obično objašnjava činjenicama nižeg životnog standarda, porasta cena, posebno u postpandemijskom periodu, a svakako i zbog nedostatka informacija o uslovima i prednostima ove vrste osiguranja. Ipak, u Srbiji poslednjih godina sektor proizvoda namenjen ljubimcima predstavlja jedan od onih sa trendom najbržeg rasta. Na godišnjem nivou na ishranu i negu kućnih ljubimaca potroši se blizu 200 miliona evra. Iako se ne zna tačan broj pasa i mačaka na teritoriji Srbije, postoji podatak o čipovanih milion i po pasa i 30.000 mačaka, iako se prema potrošnji hrane može zaključiti da mačka ima i do deset puta više u odnosu na broj registrovanih. U Srbiji trenutno posluju četiri fabrike koje se bave proizvodnjom hrane za kućne ljubimce koja se izvozi u zemlje Evrope i Rusiju. Pored toga, neprestano se proširuje ponuda stvari i usluga u ovoj oblasti, otvaraju nove pet prodavnice, a raste i broj veterinarskih stanica koje imaju sve više posla. Sve to predstavlja potencijal za ponudu ove vrste osiguranja uz nužno prilagođavanje mogućnostima i potrebama naših vlasnika.

6. ZAKLJUČAK

Generalno, tržište osiguranja kućnih ljubimaca ima perspektivu za intenzivniji razvoj i rast. Ipak, nedovoljna informisanost građana o visini troškova veterinarskih usluga i finansijske nemogućnosti da odgovore ovim zahtevima glavni su faktori zbog kojih je još uvek u svetu mali broj osiguranih kućnih ljubimaca. Nedostatak svesti o tome da nabavka životinje zahteva često i visoke izdatke za njeno držanje, ishranu i negu, može se prevazići pretvaranjem takvih troškova u jednake i predvidive mesečne iznose. Postoje i one kategorije ljudi kod kojih je prisutna nedovoljna bliskost sa kućnim ljubimcem jer ih nabavljaju isključivo sa određenom funkcijom, kao što su čuvanje domaćinstva, stada ovačica ili ličnu zaštitu (psi), odnosno borba protiv štetočina (mačke). Sve pomenute činjenice otvaraju pitanje etičke opravdanosti držanja životinja (Becker, Volk, Kunzmann, 2022, 5), što je predmet nekih drugih studija i analiza.

Na osnovu svega izloženog, jasno je da osiguranje kućnih ljubimaca očekuje dalji razvoj, uzimajući u obzir sve češće prisustvo kućnih ljubimaca u našim domovima, otuđenost savremenog čoveka i njegovu izraženiju upućenost na njih. Razvoj ove vrste osiguranja svakako

potpomaže napredak i razvoj veterine i sve veća ulaganje u kvalitet života i zdravlje čovekovih vernih prati-laca, što sa sobom nosi brojne prednosti, kako za same životinje i njihove vlasnike, tako i za razvoj privrede i društvo u celini.

Assistant Prof. Tamara Gajinov, PhD

Union University, Belgrade, Faculty of Law and Business Studies dr Lazar Vrkatić, Novi Sad

Pet insurance

Review scientific paper

Summary

Nowadays international and an increasing number of national regulations that govern pet ownership in the world encourage owners to take responsibility for the welfare of their animals. One way to ensure this responsibility is through the institution of pet insurance. Pet insurance is an emerging growing market in the world as a result of the increase in number of pets, gradual change in the legal position of animals, strengthening relations between humans and pets and increasing investments in the quality of pet lives and health. There is still rather limited literature available dealing with pet insurance. Thus, in this paper the author analyzes the development trends on this market in the world and its legal basis. Using a comparative method, the aim of author is to show that pet health insurance can prevent or ease many price discussions with its huge importance for the animals, their owners, veterinary institutions, insurance companies as well as for the whole society.

There is still only one insurance company that has offered packages for dogs and cats from April 2018 to September 2022 in Serbia. As part of the final considerations the author analysis the insurance conditions and perspectives for the re-offering this type of insurance in our country, following the increase in pet number, huge development in grooming and food production industries on domestic market.

Key words: insurance, pets, animal welfare, liability for damage caused by domestic animals

LITERATURA (REFERENCES)

Agarwal, R. (2022), *Pet Insurance Helps – Types, Costs, Policy, Covers and more*, Presentation. dostupno na: <https://www.researchgate.net/search.Search.html?query=Pet+Insurance+>

[Helps+Types+Costs+Policy+Covers+and+more&type=publication](#), 22. 2. 2023.

Austrijski građanski zakonik (*Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesamten Deutschen Erbländer der Oesterreichischen Monarchie*, 1811.) Stand: 10.9.2021 gemäß BGBl. I Nr. 175/2021 dostupno na: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10001622>, 22. 2. 2023.

Batričević, A. (2013). *Zaštita životinja u međunarodnom pravu*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.

Batričević, A. (2015). Univerzalna deklaracija o dobrobiti životinja – Od Nacrta od Nacrta do realnosti, *Zbornik instituta za kriminološka i sociološka istraživanja*, 34(2), 123–145.

Batričević, A., Stanković, V. (2015). *Zaštita životinja u uporednom pravu – zakoni, prakse i ekološke politike*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.

Becker, M., Volk, H., Kunzmann, P. (2022). Is Pet Health Insurance Able to Improve Veterinary Care? Why Pet Health Insurance for Dogs and Cats Has Limits: An Ethical Consideration on Pet Health Insurance, *Animals* 12 (1798), 5–10. doi: 10.3390/ani12131728.

Berke, A. (2013). Saving Elvis: A Case for Pet Insurance, *Bellwether Magazine*, 1(79), 18–20.

Burrows, S. (2022). *Does pet insurance cover for loss and theft?* Dostupno na: <https://moneytothemasses.com/quick-savings/insurance-2/pet-insurance/does-pet-insurance-cover-for-loss-and-theft>, 2. 2. 2023.

Đurđević, N. (2018). Odgovornost za štetu koju je izazvala životinja, u: Vukadinović (urednik): *Trideset godina Zakona o obligacionim odnosima –de lege lata i de lege ferenda* (343–361). Kragujevac: Institut za pravne i društvene nauke Pravnog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu.

European Convention for the Protection of Pet Animals.

Firman, S., Sunati, D., Ridwan, F., Riaman, R., Hertini, E., Saputra, J. (2023). Analyzing the community decision making to purchase pet insurance: Case study of animal lovers in Indonesia, *Decision Science Letters*, 12(1), 29–40. Doi:10.5267/j.dsl.2022.10.008.

- Francuski građanski zakonik (*Code civil*, 1804), JORF n° 0055 du 5 mars 2023. Dostupno na: JORF n° 0055 du 5 mars 2023 - Légifrance (legifrance.gouv.fr), 22. 2. 2023.
- Italijanski građanski zakonik (*Codice civile* 1842) Testo del Regio Decreto 16 marzo 1942, n. 262 aggiornato con le ultime modifiche apportate, da ultimo, dal D.Lgs. 10 ottobre 2022, n. 149 dostupno na: <https://www.altalex.com/documents/codici-altalex/2015/01/02/codice-civile>, 22. 2. 2023.
- Mahir, L. (2011). Osnov odgovornosti za štetu od domaćih životinja, *Univerzitetska hronika Univerziteta u Travniku*, 219–225.
- Milenković, R. (2015). Naknada štete u slučaju smrti i povrede kućnog ljubimca, *Glasnik advokatske komore Vojvodine*, 87(10), 525–542. Doi: 10.5937/gakv1510525M.
- Nemački građanski zakonik (*Bürgerliches Gesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung*, 1896.) (BGBl. I S. 42, 2909; 2003 I S. 738), das zuletzt durch Artikel 24 des Gesetzes vom 22. Februar 2023 (BGBl. 2023 I Nr. 51) geändert worden ist." Dostupno na: <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/BGB.pdf>, 22. 2.2023.
- Nikolić, D. (2020). *Uvod u sistem građanskog prava*, Novi Sad: Pravni fakultet Univerziteta u Novom Sadu.
- Obligacijski zakonik Slovenije, Uradni list RS, št. 83/01, 28/06, 40/07, 97/07, 64/16.
- Paripović, B. (2011). Osiguranje kućnih ljubimaca – inostrana iskustva, *Tokovi osiguranja* 1, 34–37.
- Paunović, M. (2005). Životinjska prava, *Strani pravni život*, 3, 9–44.
- Pravilnik o načinu držanja pasa koji mogu predstavljati opasnost za okolinu, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 65/2010.
- Prednacrt Građanskog zakonika iz maja 2019. godine dostupan na: https://www.paragraf.rs/nacrti_i_predlozi/280519-prednacrt-gradjanskog-zakonika-republike-srbije.html, 22. 2. 2023.
- Principle, Definitions and Model rules of European Private Law – Draft Common Frame of Reference (DCFR)*, dostupno na: http://www.transformacje.pl/wp-content/uploads/2012/12/european-private-law_en.pdf, 22. 2. 2023.
- Principles of European Tort Law*, dostupno na: egtl.org, 6. 2. 2023.
- Resolution on surgical operations in pet animals.*
- Resolution on the breeding of pet animals.*
- Resolution on the Keeping of Wild Animals as Pet Animals.*
- Révész, A., Ózsvári L. (2022). The perception and experience of pet insurance among pet owners and veterinary practitioners in Hungary, *Magyar Allatorvosok Lapja*, 144(2), 91–99.
- Salma, J. (2004). *Obligaciono pravo*. Novi Sad: Pravni fakultet Univerziteta u Novom Sadu.
- Schlichter, S. (2022a). *The Best Pet Insurance Companies for 2023*. Dostupno na: <https://www.nerdwallet.com/article/insurance/best-pet-insurance-companies>, 22. 2. 2023.
- Schlichter, S. (2022b). *What Is Pet Insurance, and What Does It Cover?* Dostupno na: <https://www.nerdwallet.com/article/insurance/pet-insurance-coverage>, 22. 2. 2023.
- Stanišić, S. (2014). Pravna priroda građanske odgovornosti za štetu od životinja, *Godišnjak Fakulteta pravnih nauka* 4(4), 83–94, doi: 0.7251/GFP1404083S.
- Stojanović, N. (2017). *Pravo životinja*. Niš: Pravni fakultet Univerziteta u Nišu.
- Stojanović, N. (2018). Odgovornost za štetu koju životinja prouzrokuje prema Prednacrtu građanskog zakonika Republike Srbije, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, 57(81), 321–347. doi:10.5937/zrpfni1881321S.
- Universal Declaration of Animal Rights.*
- Universal Declaration on Animal Welfare.*
- Verteramo Chiu, J. L., Lie, J., Lhermie, G., Cazer, C. (2021). Analysis of the demand for pet insurance among uninsured pet owners in the United States, *Veterinary Record*, e243, 1–7. doi: 10.1002/vetr.243.
- Zakon o obligacionim odnosima, Službeni list SFRJ, br. 29/78, 39/85, 45/89 i 57/89 i Službeni list SRJ, br. 31/93.
- Zakon o dobrobiti životinja, Službeni glasnik RS, br. 41/2009.
- Zakonik o obligacijama Švajcarske (*Code des obligations*, 1881) dostupno na: https://fedlex.data.admin.ch/filestore/fedlex.data.admin.ch/eli/cc/27/317_321_377/20210101/fr/pdf-a/fedlex-data-admin-ch-eli-cc-27-317_321_377-20210101-fr-pdf-a.pdf, 22. 2. 2023.